DOI

G‘anieva D.A.
Andijon viloyati Asaka tumani
2- son kasb-hunar maktabi uslubchisi

O‘QUVCHILARDA KASBIY KOMPETENSIYALARNI SHAKLLANTIRISH VA UNI BAHOLASH

Annotatsiya
Ushbu maqolada kasb-hunar maktab o‘quvchilarda kasb ko‘nikmasini shakllantirishning pedagogik komponentlar ochib berilgan bo‘lib, bu o‘quvchi shaxsida kasbiy kompetensiyalarni rivojlantirishdan iborat ekanligi tahlil qilib berilgan.
Kalit so‘zlar: *Yangi O‘zbekiston, matematik savodxonlik, kompetensiya, interfaol usullar, kompetentlilik*

Ganieva D.A.
Asaka district, Andijan province
Vocational School No. 2 stylist

FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCES IN STUDENTS AND ITS ASSESSMENT

Annatation
In this article, the pedagogical components of the formation of professional skills in vocational school students are revealed, and it is analyzed that it consists in the development of professional competencies in the personality of the student.
Key words: *New Uzbekistan, mathematical literacy, competence, interactive methods, competence*

Yangi O‘zbekistonda amalga oshirilayotgan islohotlar natijasida ulkan iqtisodiy o‘sish ko‘rsatkichlariga erishilayotganligi barcha sohalarda malakali kadrlar va yetuk mutaxassislarga bo‘lgan talabni yanada oshirmoqda. Bu o‘z-o‘zidan o‘quvchilarimizning darslarga qiziqish xususiyatini oshirish va o‘qituvchilarning har tomonlama ta’lim-tarbiyaga e’tiborini kuchaytirishni talab etadi. Yuqoridagi talablarning ta’lim tizimi uchun juda muhim ekanligi, aksariyat xorijiy davlatlardagi kabi ta’lim va fan sohalari rivojlanishini baholash va monitoring qilish orqali ta’lim sifatini oshirishga qaratilgan ilg‘or tajribalarni sohaga jalb qilish kerakligini anglatadi.

Dunyoning rivojlangan davlatlaridan biri bo‘lgan AQSH pedagogikasidagi ta’limotda ham quyidagilarni ko‘rish mumkin:

-bolani o‘z kuchi, imkoniyatiga ishonch ruhida tarbiyalash;

https://wordlyknowledge.uz

-o‘quvchining eng kichik shaxsiy imkoniyatlarini ro‘yobga chiqarish uchun kurash;

-bolani kamsitmaslik, insoniy qadriyatlarni va g‘ururini yerga urmaslik;

-o‘quvchining ilk davridanoq kasb-korga yo‘naltirish, Vataniga faxr va iftixor ruhida tarbiyalash. Shuningdek, o‘qituvchi yo‘naltiruvchi ro‘l o‘ynaydi va asosiy maqsad intellektni mashq qildirish va mantiqiy fikrlashga o‘rgatishdir. Jamoa rivojlanish darajasidan dalolat beradigan muhim belgilaridan biri – o‘quvchilarning birgalikdagi faoliyatiga ishtiyoqi hisoblanadi. Kechaga tayyorgarlik ko‘rish, shanbaliklarda ishtirok etish kabi maktab tajribasida muntazam uchrab turadigan ishlarda ko‘zga tashlanadi. Ijtimoiy faol fuqarolik kompetensiyasini rivojlantirishda o‘quvchilarning faqat sinfdan tashqari faoliyatida namoyon bo‘ladigan munosabatlarini tahlil etish bilangina cheklanib bo‘lmaydi. Guruh rahbari ishining o‘ziga xos xususiyati shundan iboratki, u oddiy bolalar jamoasini emas, balki o‘quvchilar jamoasini shakllantiradi. O‘quvchilarning asosiy vazifasi o‘qishdan iborat. Shuning uchun guruh rahbari dastavval bolalarning o‘qishda o‘quvchilarning o‘zaro bir-birlariga qanday munosabatda ekanliklarini, o‘zlarini darsda qanday tutishlarini, bir-biriga sidqidildan yordam berish yoki bermasligini kuzatadi va kerakli tadbirlarni qo‘llaydi. Milliy va umummadaniy kompetensiyani shakllantirishda kasb-hunar maktabi o‘qituvchisining axloqiy obro‘si g‘oyat darajada yuqori bo‘lishi muhim ahamiyat kasb etadi. O‘qituvchi ana shundagina tarbiyaviy ta’sir ko‘rsatishga ega bo‘ladi. O‘qituvchining shaxsiy fazilatlari, ma’naviy qiyofasi o‘quvchilar ongining va xulqining shakllanishiga katta ta’sir ko‘rsatadi. O‘qituvchi uchun malaka va ko‘nikmalarga ega bo‘lishning o‘zi yetarli emas. U o‘z tarbiyaviy faoliyatida yuksak darajadagi insonparvarlik fazilatlari, o‘z ishiga sadoqati, intizomi, odamiyligi, axloqiy sifatlari bilan ham ta’sir kuchiga ega. Chunki, o‘qituvchilik qobiliyati juda ko‘p sifatlarni: chuqur bilim, keng fikrlilik, ishga jon dildan ko‘ngil qo‘yish, bolalarga bo‘lgan cheksiz muhabbat, muomala, nazokatlilik, qalb yoshligi, serzavq temperament, oqil va adolatlilik namunasi, alohida nazokat, sipolik va vazminlik kabi fazilatlarning bo‘lishini taqozo qiladi. Matematik savodxonlik, fan va texnika yangiliklaridan xabardor bo‘lish hamda foydalanish kompetensiyasida o‘quv mehnatiga ongli munosabatda bo‘lishlik ta’limning ijtimoiy, o‘qishning shaxsiy ahamiyatini tushunish demakdir. Odatda muammoli vaziyat vujudga kelganda odam favqulodda hech kutilmagan, notanish, tushunilishi murakkab bo‘lgan, noma’lum narsa va hodisalar bilan uchrashadi. Aqliy zo‘r berish natijasida iroda sifatlarini ishga solish orqali munozarali vaziyat anglashilgan masalaga aylanadi.

Kompetensiya –muayyan fan bo‘yicha o‘quvchi egallagan nazariy bilim, ko‘nikma va malakalarni kundalik hayotida dush keladigan amaliy va nazariy masalalarni yeshishda foydalanib, amaliyotda qo‘llay olishdir. Inson qaysi kasb sohibi bo‘lishidan qat‘iy nazar o‘z ishiga, mashg‘ulotiga qunt bilan, mehr bilan yondashsa, uning sir asrorini mukammal egallaydi, shu bilan birga o‘z-o‘zini anglaydi, shu sohada kamol topadi. O‘qituvchi ham bolalarni sevsa, tarbiyalasa,

https://wordlyknowledge.uz

o‘zi ham ulg‘ayadi, donishmandlik kasb etib boradi. O‘qituvchi kelajak farzandini tarbiyalab bilim beradi. Zero kelajak yoshlar qo‘lida, ular bizning ertangi kunimiz. Ularda kompetensiyalarni shakllantirilishi, dars davomida o‘quvchining faqat tinglovchi yoki eshitganini takrorlovshi “to‘ti”ga emas, balki shuqur mushohada yurituvchi, mustaqil fikrini bayon etuvshi, boshqalar bilan o‘zaro hamkorlikda ishlovchi, o‘zgalar fikrini hurmat qiluvchi, keng dunyoqarashli shaxsga aylantitishda ilg‘or pedagogik texnologiyalarning o‘rni beqiyosdir. Interfaol metodlarni qo‘llab dars o‘tish o‘quvshilarda har tamonlama ilmiy-nazariy bilimlarni mustaqil egallash, bilim va ko‘nikma, malakalarini shakllantirish va shu asosida o‘quvchilarning ilmiy dunyo qarashlarini tarkib toptirish hamda faolligini oshirish, erkin fikr yurita olishga o‘rgatish, ijodiy qobiliyatlarini aniqlash va ro‘yobga shiqarish, o‘qituvchi–o‘quvchi hamkorligini shakllantirish va nihoyat kafolatlangan yakuniy natijaga erishishishni ta‘minlaydi. Interfaol usullarda o‘qituvchi o‘quvchining mustaqil va mukammal bilim olishi ushun muhit yaratmog‘i, fan asoslarini egallashga yo‘naltirmog‘i, qiziqish, mehr uyg‘otish bilan shug‘ullanadi. Yangi pedagogik texnoligiya dars o‘tish usullari va shakllarini o‘zgartirib, ularni xilma-xil qilib, o‘quvchini o‘quv jarayonining faol qatnashshisiga aylantiradi. O‘qitichning innovasion, nostandart (interfaol) shakllari kompyuterli o‘yinlar, intrenetdan foydalanish, elektron darsliklar bilan turli usullarda yangi mavzuga ko‘proq e‘tibor qaratish, o‘qitishni suhbat, o‘yin, musobaqa, sahna ko‘rinishli, musiqali, savol-javob, aqliy hujm, mushoira sayyohat, intervyu, tijorat, bahs-munozara kabi usullarda dars o‘tishni talab qiladi. Darsning borish jarayonida ta‘limiy metodlar va usullar almashina boradi. Noan‘anaviy darsda o‘quvchi shaxsi birinshi o‘rinda turadi. O‘qituvchi o‘quvchi bilan yakkama-yakka, interfaol usulida harakat qiladi. Kompetentlilik– (lotinsha:kompetens–layoqatli, qobiliyati bor) Kompetentlilik tarkibiga sof kasbiy bilim, ko‘nikma va malakalardan tashqari, tashabbuskorlik, hamkorlik, guruhda ishlash layoqati, kommunikativ qobiliyati, real baholay olish, mantiqiy fikrlash, axborotni saralash va foydalana olish xususiyatlari ham kiradi. Kompetensiyalarni shakllantirishga yo‘naltirilgan ta‘lim–o‘quvchilarda egallangan bilim, ko‘nikma va malakalarni o‘z shaxsiy, kasbiy va ijtimoiy faoliyatlarida amaliy qo‘llay olish kompetensiyalarini shakllantirishga yo‘naltirilgan ta‘limdir. O‘quvchining tayanch kompetensiyalari quydagilardan iborat:

1. Kommunikativ kompetensiya – jamiyatda o‘zaro muloqotga kirishish ushun ona tili va birorta xorijiy tilni mukammal o‘zlashtirish hamda muloqotda samarali foydalana olish; – o‘z fikrini og‘zaki va yozma tarzda aniq va tushunarli bayon qila olish, mavzudan kelib shiqib savollarga mantiqan to‘g‘ri javob qo‘ya olish va javob berish; – ijtimoiy moslashuvshanlik, o‘zaro muloqotda muomala madaniyatiga amal qilish, jamoaviy hamkorlikda ishlay olish; – muloqotda suhbatdosh fikrini hurmat qilgan holda o‘z pozitsiyasini himoya qila bilish, uni ishontira bilish; – turli ziddiyatli vaziyatlarda o‘z ehtiroslarini boshqarish,

https://wordlyknowledge.uz

muammo va kelishmovshiliklarni hal etishda zarur(konstruktiv) bo‘lgan qarorlarni qabul qila olish.

2. Axborot bilan ishlash – mavjud axborot manbalaridan (internet, televizor, radio (audio–video yozuv) telefon, kompyuter, elektron poshta va boshq.) foydalana olish; – media vositalaridan zarur bo‘lgan axborotlarni izlab topa olish, saralash, qayta ishlash, uzatish, saqlash, xavfsizligini ta‘minlash va foydalanishda mediamadaniyatiga rioya qilish; – ma‘lumotlar bazasini yarata olish, asosiylarini tanlay olish va ularni tahlil qila bilish; – kundalik faoliyatida ushraydigan hujjatlar bilan ishlay olish(oddiy tabriknomalar yoza olish, anketalarni to‘ldirish, mehmonxona ro‘yxatida o‘zi to‘g‘risidagi ma‘lumotlarni qayd eta olishi va boshq.)

3. Shaxs sifatida o‘z-o‘zini rivojlantirish kompetensiyasi – shaxs sifatida doimiy ravishda o‘z-o‘zini rivojlantirish, jismoniy, ma‘naviy, ruhiy va intellektual kamolotga intilish; – hayot davomida o‘qib o‘rganish, bilim, tajribani mustaqil ravishda muntazam oshirib borish;

– o‘z xatti-harakatini to‘g‘ri baholash, o‘zini nazorat qila bilish, halollik, to‘g‘rilik kabi sifatlarga ega bo‘lish;

– o‘qib-o‘rganganlari va hayot tajribasidan foydalangan holda kundalik turmushda ushraydigan muammolarni hal eta olish.

Kompetensiya turlari, kvalifikasiya va kompetensiya O‘qituvshining kasbiy kompentensiyasi turlari quyidagilardan iborat: 1.Kasbiy. 2.Shaxsiy. 3.Umuminsoniy. 4.Ma‘daniy. 5.Maxsus. Kompetentsiya - bu har qanday fan sohasida samarali faoliyat yuritish ushun zarur bo‘lgan bilim va tajribalar yig‘indisidir. Pedagogikada o‘qituvchining kasbiy kompetensiyasi tarbiya, o‘qitish va ta‘lim faoliyati jarayonida talabalar bilan birgalikda ularning ta‘lim samaradorligini oshirish ushun muammolarni mohirona hal qilish qobiliyatidan iborat. Kompetentsiya berilgan vazifani bajarish yoki muayyan faoliyatni amalga oshirish qobiliyatini ta‘minlovshi, olingan ko‘nikma, bilim va tajribaga asoslanadi. Masalan, tarjimonning kundalik ishida foydalanadigan tilni bilish darajasi. Kompetentlik o‘qitish yoki orttirilgan tajriba natijasida ilgari shakllangan kompetentsiyaga asoslanadi va ma‘lum bir shaxsning xususiyatlarini, shuningdek, uning yuqorida tavsiflangan vazifalarni yoki faoliyatni bajarish qobiliyatini ifodalaydi.

Foydananilgan adabiyotlar

1. O.U.Avlayev, S.N. Jo‘rayeva, S.P.Mirzayeva “Ta’lim metodlari” o‘quv-uslubiy qo‘llanma, “Navro‘z” nashriyoti, Toshkent – 2017.

2. Abdullayeva B. Bo‘lajak boshlang’ich sinf o‘qituvchisining axborot kompetentligini rivojlantirishga yo‘naltirilgan tayyorgarligining mazmuni / Boshlang’ich ta’limning dolzarb masalalari: muammo va yechimlar. Respublika ilmiy-amaliy anjumani materiallari. Jizzax, 2019 yil 6-bet.

3. Usmonov N., Xolboyeva G. va boshqalar. Boshlang’ich ta’limda kompetentlikni rivojlantirish omillari. Toshkent. “Fan va texnologiya”, 2016. 152 bet.

https://wordlyknowledge.uz

4. Rustamova N. Media ta’lim va media madaniyat (umumiy o‘rta ta’lim muassasalari misolida). Toshkent. “Turon zamin ziyo”. 2016. 131 bet

WORDLY
KNOWLEDGE

https://wordlyknowledge.uz